

"Mazhariyet-i esmâdan ibaret olan merâtib-i velâyet dahi öyle mütefavittir." cümlesini izah eder misiniz?

"Hem ben müteaddit insanları gördüm ki, bir nevi mehdî kendilerini biliyorlardı ve 'Mehdî olacağım.' diyorlardı. Bu zatlar yalancı ve aldatıcı değiller; belki aldanıyorlar. Gördüklerini hakikat zannediyorlar. Esmâ-i İlâhînin nasıl ki tecelliyâtı, Arş-ı Âzam dairesinden tâ bir zerreye kadar cilveleri var ve o esmâya mazhariyet de o nisbette tefavüt eder. Öyle de mazhariyet-i esmâdan ibaret olan merâtib-i velâyet dahi öyle mütefavittir."(1)

Allah'ın isimleri her evliyada farklı bir şekilde tecelli ediyor. Evliyalar bu tecelliye göre makam kazanıyorlar. Kimisi bu isimlere deniz gibi mazhar olurken, bazısı da damla gibi mazhar olur. Bu mazhariyet farklılıkları isimlerin farklı tecellisinin bir neticesidir.

Allah'ın her bir isminin diğer isimlerinden hem hüküm olarak hem de mâna olarak farkı vardır. Bu yüzden isimlerin tecelli ettiği aynalar da farklılık arz ediyor. Cenâb-ı Hakk'ın sayısız isim ve sıfatları, sayısız mahiyetlerin ve mizaçların olmasını iktiza eder.

Evliya ve âriflerin meslek ve meşreplerinin birbirinden farklı olmasının sebebi de her birinde ayrı bir ism-i İlâhînin daha galip olarak tecelli etmesi, her birinde bazı isimlerin hâkim olmasıdır. Bundan dolayı bazısında heybet ve celâl, kiminde şevk ve zevk, başka birinde marifet ve fazilet, bir kısmında vakar ve sükûn, bir diğerinde de ibâdet ve taat ve bir başkasında da şefkat ve merhamet galip gelmiştir.

Aynı güneşten feyiz alan meyvelerin renkleri ve tatları ayrı ayrı olduğu gibi, Kur'ân güneşinin manevî meyveleri olan umum evliyanın da, feyizleri, irfanları, meşrepleri ve manevî dereceleri muhtelifdir. Her birinde Cenâb-ı Hakk'ın bazı esmâsı hâkimdir. Bundan dolayı bazısında heybet ve celâl, kiminde şevk ve zevk, başka birinde marifet ve fazilet, bir kısmında vakar ve sükûn, bir diğerinde ibâdet ve taat ve bir başkasında da şefkat ve merhamet galip gelmiştir. Üstad Hazretleri de şöyle buyurur:

"Vedûd" ismine mazhar olan muhakkikîn-i evliyâ; 'Bütün kâinatın mâyesi, muhabbettir. Bütün mevcudatın harekâtı, muhabbetledir. Bütün mevcudattaki incizab ve cezbe ve câzibe kanunları, muhabbettendir.' demişler." (32.Söz)

Aynı mâna nebiler içinde de caridir. Bütün peygamberlerde her isim tecelli etmekle beraber, bir isim veya birkaç isim daha galiptir. Meselâ; Hz. İsa'da *Kâdir* ismi, Hz. Musa'da *Mütekellim* ismi daha galiptir. "*Her isme itidal üzere ve en ileri mânâda*" mazhar olan tek insan; iki cihan serveri Hazret-i Muhammed'dir. (asm).

İkinci husus şudur: Deniz de, ondan bir damla su da mahiyet itibariyle birdir. Bir damla da sudur, okyanus da. Peygamber Efendimizin (sav.) imanı bir okyanus ise, bir müşhidin imanı bir nehir, başka bir mü'mininki de bir katre kadardır. İman ancak marifet, ibadet ve tefekkür ile ziyadeleşir, kuvvetlenir. İmanın zerreden güneşe kadar dereceleri vardır."

İşte insan bu benzer noktalardan hareket ederek bir anda damla ile deniz arasındaki azamet ve haşmet farkını unutuyor ve kendisini deniz zannetmeye başlıyor. Böylece damla iken "*denizim*" diye dava etmeye başlıyor. Ama hakikatte deniz olmadığı için, bazı tekellüflü ve sun'î hallere girmeye başlıyor. Buna makam iltibası diyorlar.

Sinek de uçar amma 'kartal gibiyim' diyemez. Birisine açılan ufkî daire, yekdiğeriyle muvazeneye gelmez ve tartılmaz. Buğday da sümbül verir, lâkin ağaç olamaz. Her yıldızın güneşten feyz-i istifadesi kabiliyet ve istidadı nisbetindedir.

Yine bir çavuş ile paşa arasında çok derece ve mertebe farkı vardır. Ama birbirine benzer noktalar da vardır. Mesela ikisi de askerdir, komutandır, ikisi de emir veriyor, ikisi de askerî elbise giyiyor, vesaire. İşte bu çavuş bu benzer noktalara dikkat kesilip paşa ile kendisi arasındaki farkı görmez ise, zamanla paşa olduğunu zannetmeye başlar. Paşa gibi manzara vermek için sun'î ve yapmacık pozlar vermeye çalışır.

Aynı mâna velayet makamında da caridir. Bir mübtedi mürid seyr ü sülûkte giderken, bazı harika ve güzel şeylere mazhar olur; bunlara istinaden kendisini büyük bir evliya zanneder ve onun tavırlarını takınmaya başlar. Hatta daha da ileri gidip Mehdi ve Hızır olduğunu iddia etmeye başlar. Tarihte böyle vakıalar çoktur.

(1) bk. [Mektubat, Yirmi Dokuzuncu Mektup, Dokuzuncu Kısım.](#)